

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان پایه دوم

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...) می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیام‌هایی که بدون این فعالیت‌ها میسر نیست، و البته فراموش نمی‌کنیم که کلاس‌های داستان‌نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم‌کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکان‌مان را هر چه زیباتر، رنگارنگ‌تر و غنی‌تر کنیم و با قدرت داستان‌نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آن‌ها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

شخصیت پردازی ۱

شخصیت‌ها پایه و اساس قصه هستند. هیچ داستانی بدون شخصیت شکل نمی‌گیرد. بنابراین تعداد جلسات متعددی برای آموزش آن در نظر گرفته شده، تا ابعاد مختلف و گوناگون آن برای دانش آموز تبیین شود.

برای شروع، نیاز داریم بچه‌ها مفهوم شخصیت را بشناسند. ما از آن‌ها می‌خواهیم شخصیت‌های قصه را از آن بیرون بکشند و با مقایسه‌ی آن‌ها، تفاوت‌شان را پیدا کنند.

قصه‌ای برای بچه‌ها تعریف کنید. می‌توانید به کتاب‌های کانون پرورش فکری کودک و نوجوان مراجعه نمایید.

در این‌جا، بر فرض این که شما قصه‌ی کدو قلقله زن را برای بچه‌ها می‌خوانید، فعالیت را پیش می‌بریم.

از بچه‌ها بپرسید قصه در مورد چه کسی بود؟ (پیرزن) به آن‌ها بگویید پیرزن شخصیت اصلی قصه‌ی آن‌هاست.

بپرسید به جز پیرزن، چه اشخاص دیگری در قصه بودند؟ (گرگ و شیر و ببر) به آن‌ها بگویید که یک قصه علاوه بر شخصیت اصلی، شخصیت‌های دیگری هم دارد.

در ادامه به دانش آموزان خود بگویید تصور کنند به جای گرگ و شیر و ببر، خرگوش و سنجاب و لاک پشت در راه پیرزن ظاهر می‌شدند. قصه به چه سمتی می‌رفت و چه اتفاقی می‌افتاد؟ اگر همان اول یک اسب می‌دید چه می‌شد؟! اگر با راهزن یا شکارچی روبه‌رو می‌شد قصه به چه سمتی می‌رفت!؟

در این درس و این فعالیت، کودکان می‌آموزند که شخصیت‌ها در یک قصه خیلی مهم هستند و می‌توانند مسیر قصه را تغییر دهند.

تمرین:

۱/ از بچه‌ها بخواهید یک شخصیت حیوانی در دفترشان نقاشی کنند. سپس اسمش را بالای سرش بنویسند و درباره‌ی او چند جمله بنویسند.

۲/ به آن‌ها بگویید درباره‌ی آن شخصیت هرچه به ذهنشان می‌رسد پشت برگه بنویسند. مثلاً «این حیوان می‌خواست به لب رودخانه برود و آب بخورد و افتاد توی رودخانه.» بعضی از نوشته‌ها را بخوانید.

۳/ از بچه‌ها بخواهید شخصیت‌هایشان را باهم جابه‌جا کنند و همان داستان آب خوردن لب رودخانه را با شخصیت‌های دوستشان روایت کنند. به آن‌ها بگویید به این مساله توجه کنند که شخصیت‌های دوستشان قصه‌ی آن‌ها را تغییر داده است.

کلاس دوم - جلسه هشتم

از چه کسی شروع کنیم؟

یکی از مسائل مهم در قصه نویسی این است که شخصیت مناسب قصه خودمان را پیدا کنیم. این مفهوم بسیار گسترده و عمیق است. لذا برای ارائه به بچه‌های کلاس دوم، باید ساده سازی شود.

یک فعالیت برای این منظور به شما ارائه می‌دهیم. یک بار این فعالیت را در کنار بچه‌ها (به عنوان کسی که می‌خواهد مساله را حل کند) انجام بدهید. سپس بار دیگر (با مثالی دیگر) همین تمرین را به عنوان مربی به آن‌ها ارائه داده و برای‌شان پیش ببرید. به دانش‌آموزانتان بگویید فکر کنند شکارچی‌ها به جنگل حمله کرده‌اند. ما می‌خواهیم درباره‌ی این سوژه قصه بنویسیم. حالا بهتر این است که از چه کسی شروع کنیم؟ شخصیت اصلی قصه‌ی ما (که در درس قبل درباره‌ی آن حرف زدیم) چه کسی باشد، بهتر است؟

برای این که بچه‌ها درک بهتری از پاسخ این سوال داشته باشند، جواب‌های اولیه را شما به آن‌ها بگویید: قصه درباره‌ی سنجابی است که تازه به جنگل آمده، یا درمورد عنکبوتی است که می‌خواهد جنگل را نجات بدهد. شخصیت اصلی درخت سرو پیری است که از شکارچی‌ها عصبانی است. یا روباهی که با شکارچی‌ها همکاری می‌کند. می‌تواند حتی شیری باشد که به عنوان سلطان، بقیه‌ی حیوانات را جمع می‌کند تا با شکارچی‌ها بجنگند. چه می‌شود اگر قصه درباره‌ی یکی از شکارچی‌ها باشد؟! از بچه‌ها بخواهید پیشنهادات بیشتری بدهند. پیشنهادات آن‌ها را روی تخته بنویسید و در انتها همه را یک بار از اول تا آخر بخوانید.

در این فعالیت بچه‌ها متوجه می‌شوند که با یک سوژه‌ی واحد، می‌توانند با شخصیت‌های متعدد، قصه‌های متفاوت بنویسند. پس از این، یک موقعیت دیگر به بچه‌ها معرفی کنید و از آن‌ها بخواهید مثل همین تمرین، شخصیت اصلی را پیدا کنند. به آن‌ها بگویید بدون این که به دوستشان بگویند، تمرین را روی کاغذ بنویسند و در آخر همه‌ی تمرین‌ها را بخوانید. سوژه‌های پیشنهادی:

- باران شدیدی آمده و تمام ده را آب گرفته است.
- موجودات فضایی به زمین آمدند و می‌خواهند با آدم‌ها دوست شوند.

تمرین:

۱/ به دانش‌آموزان بگویید تصور کنند که ربات‌ها نقشه دارند تا باهم متحد شوند و شهرهای انسان‌ها را از آن‌ها بگیرند. حیوانات از این مساله باخبر شده‌اند و می‌خواهند آدم‌ها را نجات بدهند. کدام حیوان بیشتر از بقیه می‌تواند کمک کند؟ از بچه‌ها بخواهید شخصیت داستان‌شان را روی کاغذ نقاشی کنند، برایش اسم بگذارند و در چند جمله خصوصیات او را بنویسند. این شخصیت چه توانایی‌هایی دارد که می‌تواند به انسان‌ها کمک کند جلوی ربات‌ها بایستند؟

۲/ از بچه‌ها بخواهید اسم دو داستانی که الآن به خاطر دارند را بنویسند. مثلاً قصه‌هایی که در کتاب درسی وجود دارد، یا قصه‌های طرح خوانیار و حفظ آیات. حالا به بچه‌ها بگویید که از هر داستان یک شخصیت را انتخاب کنند و اسمش را روی کاغذ بنویسند. سپس چند جمله درباره‌ی ویژگی‌های آن شخصیت در داستان بنویسند.